

THE NEVER-ENDING MOTHERHOOD

Parents' Experiences of Parental Leave, Health and Wellbeing in a Gendered Context

ÅSA-MAJA AUGUSTSSON OCH LISA HARRYSON

Keywords

Parental leave, health experiences, gender relations, gender equality, content analysis

Summary

The aim of this study is to analyse experiences of parental leave, health and illness among mothers and fathers from a doing gender perspective (West och Zimmerman 1987). Individual interviews were conducted in 2012 with four mothers and four fathers living in Sweden. Data analysis was performed with qualitative content analysis. All participants shared parental leave unequally. The analysis shows three present themes. The first theme found in the material is "Arguing for a traditional share". It includes notions of a working father-identity that opposes the idea of men on parental leave and notions of mothers as the natural caregivers suitable to use most of the parental leave days. The second theme, "Enriching parental leave", describes parental leave as filled with rest, happiness and enriching relationships. The third theme, "The never-ending motherhood", includes experiences of illness among mothers that were related to energy draining maternity leave and reinforced gender inequality between the parents.

We conclude that the unequal use of parental leave forms the basis of a gender cemented parenthood, which restricts mothers' and fathers' abilities to achieve their full potential for good health and well-being. Experiences of the never-ending motherhood can be health devastating for mothers, while fathers may miss out on health advantages by using no or few days of the parental leave.

Ojämnt uttag av föräldraledigheten inte bara cementerar föräldraskap och könsroller, det har även negativa konsekvenser för föräldrars möjligheter att uppnå välmående och hälsa. Åsa-Maja Augustsson och Lisa Harryson visar hur framförallt "det oändliga moderskapet" har förödande konsekvenser för såväl mödrar som fäder i heterosexuella parrelationer.

DET OÄNDLIGA MODERSKAPET

Föräldrars upplevelser av föräldraledighet och hälsa i en könad kontext

ÅSA-MAJA AUGUSTSSON OCH LISA HARRYSON

Sverige har i jämförelse med många andra länder en generös och flexibel föräldraförsäkring som innebär att både kvinnor och män har rätt till ledighet från sitt arbete i samband med barns födsel och under småbarnsåren (SFS 1995:584). Föräldraförsäkringen syftar till att alla föräldrar ska kunna kombinera arbetsliv med föräldraskap, något som kan leda till positiva hälsoeffekter för såväl enskilda personer som samhället i stort (Månsdotter med flera 2006; Avendano och Kawachi 2014). För kvinnor har föräldraförsäkringen varit särskilt viktig eftersom den ökat möjligheten att kunna behålla arbetet även efter att de blivit föräldrar (Duvander 2014). Även om föräldraförsäkringen är könsneutral i sin utformning, är det väl känt att kvinnor använder majoriteten av både de betalda och obetalda dagarna av föräldraledigheten (Försäkringskassan 2014; Statistiska Centralbyrån 2014). Detta kan på sikt leda till att kvinnor får svagare koppling till arbetsmarknaden och ett ökat ansvar i hemmet och därmed ökade risker för dubbelarbete, stress och ohälsa (Boye 2008; Harryson med flera 2012). Det är även möjligt att starka ideal om "den goda modern" och "den goda arbetaren" ökar risken för höga stressnivåer som på lång sikt kan påverka kvinnors hälsa negativt. Att vara föräldraledig kan därför utgöra en möjlighet för mödrar att justera balansen mellan krav och resurser, åtminstone under en kortare tid (Ray

med flera 2010). Samtidigt visar en nordamerikansk studie att en utvidgning av de sex månader med betald föräldrapenning som erbjuds i Kanada inte har någon effekt på mödrars psykiska hälsa (Baker och Milligan 2008). Hur nyttjandet av föräldraledigheten i en svensk kontext påverkar mödrars hälsa är dock något som det behövs mer kunskap om. Bland svenska fäder har det visat sig att en ökad användning av föräldraledigheten framförallt har positiva effekter på deras hälsa (Månsdotter med flera 2006). En begräsning i tidigare folkhälsoforskning är att mönster av föräldraledighet framförallt har analyserats i stora befolkningsgrupper och vi vet därför inte så mycket om vilka subjektiva upplevelser av hälsa och ohälsa mödrar och fäder har i samband med föräldraledigheten (Cunningham-Burley med flera 2006; Hernandez 2012). Vår utgångspunkt är därför att det är relevant att undersöka föräldrars egna upplevelser av föräldraledighet och hälsa.

Syftet med vår studie är att analysera upplevelser av föräldraledighet och hälsa ur ett genus-görande perspektiv bland mödrar och fäder. För att uppfylla vårt syfte använder vi följande frågeställningar:

1. Vilka motiv ligger bakom fördelningen av föräldraledigheten? Vilken betydelse har fördelningen för mödrars och fäders upplevelse av hälsa?
2. Vilka erfarenheter av föräldraledigheten beskrivs som främjande respektive hindrande för upplevelse av en god hälsa bland mödrar och fäder?
3. Hur skapas och återskapas könade föreställningar och förväntningar på föräldraskapet i relation till föräldraledigheten? Vilken betydelse har detta för upplevelsen av hälsa?

Inledningsvis beskriver vi studiens genus- och hälsoteoretiska utgångspunkter samt tidigare forskning. I det efterföljande avsnittet beskriver vi studiens genomförande, deltagare och analysmetod. Därefter redovisar vi och diskuterar studiens resultat efter de teman som framkommit under analysen. Vi avslutar med metodologiska reflektioner och en summering av de viktigaste slutsatserna.

Genusgörande och föräldraskapande

Vi utgår från att genusrelationer innefattar de socialt konstruerade relationer och praktiker som organiseras utifrån normer, föreställningar och antaganden om kvinnor och män (Elvin-Nowak och Thomsson 2001). Vår utgångspunkt är att genus ständigt skapas och omskapas i vardagen genom att kvinnors och mäns positioner definieras och den kulturella betydelsen av att vara (eller inte vara) kvinna eller man omförhandlas (West och Zimmerman 1987; Connell 2009). Vidare tänker vi oss att förväntningar på kvinnor och män som föräldrar skapas i relation till den kontext de befinner sig i. Hur kvinnor och män värderas i ett ojämnt samhälle

skapar exempelvis en ojämn fördelning av makt, arbete och resurser i såväl det offentliga som privata livet. En viktig teoretisk utgångspunkt i detta sammanhang är därför genusordningen, vilken beskriver de könade mönstren i ett samhälle som ofta har en patriarkal tudelning. Det innebär att män och maskuliniteter definieras och särskiljs från kvinnor och femininiteter, samt att män som grupp erhåller privilegier (i form av pengar, auktoritet, respekt, kontroll över sitt liv etcetera) som kan främja deras hälsa (Connell och Messerschmidt 2005). Samtidigt kan det finnas normer som innebär att män antas vara risktagande, starka och okänsliga, vilket i stället kan vara skadligt för hälsan (Courtenay 2000). Särskiljandet av kvinnor och män som könade människor återfinns också i skapandet av moderskap som en motsats till eller som något annat än faderskap. Därför behöver exempelvis ”engagerade fäder” inte betyda detsamma som ”engagerade mödrar” (Ahlberg med flera 2008), vilket vi menar är en del i hur det könade föräldraskapet konstrueras.

Vidare är genusrelationer en av de viktigaste förklaringarna till hur föräldrar i heterosexuella par delar föräldraledigheten mellan sig (Försäkringskassan 2013a). I vilken utsträckning och med vilka motiv mödrar och fäder är föräldralediga relaterar vi därför till normer om vad som förväntas av kvinnor och män i sina respektive roller som föräldrar (Almqvist med flera 2011). Över tid har svenska fäder ökat delaktigheten i omvårdanden av sina barn, även om de har betydligt större möjligheter än kvinnor att välja omfattningen av sitt engagemang och påverka hur deras föräldraskap ska se

ut (Bekkengen 2002). Centralt för vår studie är att omsorgsarbete ofta definieras i relation till kvinnlighet medan förvärvsarbete ofta definieras i relation till manlighet, vilket medför att kvinnor oftare förväntas prioritera barn och familj för att kunna uppfylla sin position som goda mödrar (Connell 2009). För män är det däremot möjligt att i högre utsträckning undvika omsorgsarbete och samtidigt framstå som ”goda fäder”, genom att hävda att de under tidigare föräldraledigheter inte insåg att deras engagemang borde varit mer omfattande (Bekkengen 2006). Dessutom är vad som betraktas som en ”bra pappa” ofta mindre normativt än vad som betraktas som en ”bra mamma”. Starka normer om genus bidrar också till att mödrar förväntas ansvara för den vardagliga omvårdnaden av barn medan fäder i högre grad förväntas leva upp till att vara lekfulla fäder (Ahlberg med flera 2008). Även om mödrar och fäder från olika sociala förhållanden kan uppleva föräldraskapet på olika sätt och ha olika uppfattning om vad exempelvis moderskap innebär, utgår vi från att det finns vissa gemensamma erfarenheter av moderskap för kvinnor som lever i samma samhälle under samma tidperiod (Elvin-Nowak och Thomsson 2001). I vår studie diskuterar vi konstruktioner av moderskap och faderskap i relation till upplevelser av föräldraledighet och hälsa.

Hälsoteoretiskt perspektiv

Vår utgångspunkt är att alla människor har rätt till de grundläggande resurser som krävs för att uppnå en god hälsa (World Health Organization 1998). Vi betraktar

hälsa som en dynamisk och ständigt pågående process vilken inkluderar en känsla av välmående och balans i livet; att vara delaktig i och känna meningsfullhet med de sysslor som vi engagerar oss i vårt vardagliga liv (Gadamer 1996). Hälsa utgör därför i första hand inte något som vi har, utan något som skapas genom interaktioner mellan individers handling, deras sammanhang och förutsättningar. Men hälsa kan också betraktas som en resurs för att kunna göra viktiga och berikande saker i livet (Pörn 1984). Vi har hämtat inspiration från sociologen Tony Schofield (2010), som menar att människors möjligheter till hälsa i stor utsträckning påverkas av vilken kontext de befinner sig i och vilka sociala och ekonomiska resurser som finns tillgängliga, samt huruvida de har makt att påverka sitt eget liv. För att förstå hälsa måste vi därför undersöka människors sociala sammanhang, var de arbetar och under vilka villkor de lever (Schofield 2010). I denna studie har vi ett utforskande sätt att undersöka hälsa eftersom vi undersöker människors upplevelse av hälsa; hur människor själva beskriver hur de mår, vad som får dem att må bra och vilka eventuella hinder de upplever i relation till föräldraledighet och föräldraskap.

Ytterligare faktorer som kan påverka föräldraledigheten

Även om föräldraledigheten ser olika ut för kvinnor och män i Sverige har det över tid skett en utveckling mot ett mer liknande mönster på gruppnivå (Statistiska Centralbyrån 2014). Under det senaste decenniet (mellan åren 2004-2014) har männens

andel ökat från 12 till 25 procent, vilket till stor del beror på införandet av de 60 dagarna som är reserverade till vardera föräldern (Försäkringskassan 2014). Även om det finns stora variationer i användningen av föräldraledigheten mellan olika familjer, kan vissa aspekter lyftas fram som särskilt viktiga. Utöver de genusaspekter om moderskap och faderskap som tidigare nämnts, är sannolikheten för en *lika fördelning* av föräldraledigheten högre bland föräldrar som är 1) unga, 2) jämngamla med sin partner, 3) arbetar i offentlig sektor, 4) bor i ett storstadsområde och 5) har högre utbildning än den genomsnittliga befolkningen (Brandth och Kvande 2002; Försäkringskassan 2013b; Almqvist och Duvander 2014). Utöver dessa faktorer är även kvinnors arbetsmarknadsposition och resurser i form av högre inkomst än sin partner, ytterligare viktiga faktorer för en mer lika fördelning av föräldraledigheten (Försäkringskassan 2013b). Vad gäller *fäders användning* av föräldraledigheten har den visat sig vara relaterad till deras arbetssituation och jämställdhetskulturen på deras arbetsplatser, där stöd för mäns föräldraledighet från chefer och arbetskollegor är särskilt viktigt (Haas med flera 2002; Bygren och Duvander 2006). Andra faktorer som påverkar fäders föräldraledighet är hur de förhåller sig till barnorienterade maskuliniteter, vilka jämställdhetsideal de har och hur de uppfattar sin partners önskemål om att stanna hemma med barnet (Bekkengen 2006; Backhans med flera 2009). Kunskapen om *mödrars användning* av föräldraledigheten är mer begränsad men har visat sig påverkas av deras egen familjeorientering

(Duvander 2014), hur stark deras anknytning till förvärvsarbetet är och om det finns en politik som stärker faders användning av föräldraledigheten (McKay och Doucet 2010). Även låg inkomst och om ledigheten gäller första barnet är omständigheter som tenderar att öka mödrars längd på föräldraledigheten (Hobson 2008).

Moderskap, faderskap och hälsa

Att leva tillsammans med en annan människa i en nära relation är generellt kopplat till bättre hälsa och längre livslängd; män i heterosexuella parrelationer tenderar att ha större hälsovinster än kvinnor. När en parrelation avslutas har män däremot svårare än kvinnor att hantera tiden efteråt och upplever oftare längre perioder av psykisk ohälsa. Vidare är en av anledningarna till kvinnors begränsade hälsovinster i heterosexuella parrelationer att mödrar oftare har mindre möjligheter än män att upprätthålla den egna hälsan på grund av en hög belastning av hushållsarbete och ansvar för omvårdnad av barn (Markey och Markey 2011). Exempelvis riskerar kvinnor som arbetar heltid och samtidigt har ett stort ansvar för omsorg om barn och hushållsarbete att uppleva stress, ohälsa och brist på tid och energi att ta hand om sig själva (Cunningham-Burley med flera 2006). Vidare har föräldraledighetens fördelning inom ett par också visat sig vara viktig för framtida fördelning av det obetalda arbetet (Försäkringskassan 2013a). I heterosexuella par där mannen är föräldraledig under en längre tid tenderar både hushållsarbete och omsorg om barn att delas mer lika även efter ledigheten (Almqvist och Duvander 2014), vilket kan innebära lägre risker för ohälsa bland både mödrar och fäder (Harryson med flera 2012). Svenska studier har också visat att mödrar i allmänhet upplever högre nivåer än fäder av föräldrastress i form av rollbegränsning, social isolering och försämrade relation till sin partner (Hildingsson och Thomas 2013), medan fäder snarare känner sig berikade genom ett positivt samspel med barnen (Almqvist med flera 2010). Vi tänker oss att föräldraskapet kan föregås av könade förväntningar på föräldrarollen och att det är möjligt att det kan innebära olika hälsomönster för mödrar och fäder.

Föräldraledighet och hälsa

Ur ett folkhälsoperspektiv har en familjepolitik som stödjer mödrars och faders möjligheter till betald ledighet under småbarnsåren god potential att bidra till längre medellivslängd och bättre hälsa i befolkningen som helhet (Averdano och Kawachi 2014). Den forskning som finns idag gällande föräldraledighet och hälsa baseras i stor utsträckning på enkät- och registerstudier, det vill säga analyser på grupp-nivå. Denna forskning har visat att kvinnors minskade och mäns ökade användning av föräldraledigheten kan stärka mödrars hälsa genom en fortsatt kontakt

med arbetslivet, samt bidra till att öka fäderns engagemang i hemmet (Månsdotter med flera 2006). Exempelvis har det bland gruppen män visat sig att en lika fördelning av föräldraledigheten är kopplad till lägre

Exempelvis har det bland gruppen män visat sig att en lika fördelning av föräldraledigheten är kopplad till lägre risker för sjukfrånvaro och förtida död.

risker för sjukfrånvaro och förtida död samt ökad fysisk aktivitet (Månsdotter med flera 2006; Johansson med flera 2014). Föräldraledigheten tenderar också att öka fäderns engagemang i omvårdanden av sina barn, vilket i sin tur minskar risken för depression och sjukskrivning samt ökar chansen för en god allmän hälsa och högre nivåer av lycka (Carlsen 1995; Huttunen 1996; Almqvist med flera 2011). Resultat från en av Försäkringskassans registerstudier visar dock att fäderns (liksom mödrarnas) ökade uttag av betald föräldraledighet kan innebära högre risk för sjukskrivning. Fäderns ökade föräldraledighet kan därför medföra liknande sjukskrivningsmönster som bland mödrar, även om nivåerna av sjukskrivning är betydligt högre bland mödrar än bland fäder (Försäkringskassan 2015). För kvinnor i heterosexuella relationer är det möjligt att en jämnare fördelning av föräldraledigheten med sin partner skulle kunna ha positiva hälsoeffekter. Kvinnors stress av den dubbla bördan av betalt och obetalt arbete

skulle kunna minska (Månsdotter med flera 2007) och de skulle i större utsträckning kunna behålla kontakten till förvärvsarbetet, vilket generellt sett påverkar hälsan på ett positivt sätt (Krantz med flera 2005).

Deltagare och intervjuer

I den här artikeln baserar vi våra resonemang på intervjuer med fyra kvinnor och fyra män som lever i heterosexuella parrelationer och har barn. Intervjuerna genomfördes år 2012 då deltagarna var 47 år. Ingen av dem som deltog i studien levde tillsammans med varandra. Personerna som intervjuades valdes ut genom tidigare deltagande i en hälsostudie (Hammarström och Janlert 2011). Utifrån den senaste enkätundersökningen i hälsostudien (som genomfördes år 2008) gjorde vi ett urval av deltagare som levde med en partner och barn. För att få en spridning av erfarenheter inom denna grupp valde vi ut deltagare som svarat att de lever respektive inte lever i en jämställd parrelation. Deltagarna kontaktades via telefon och brev där de delgavs information om studiens syfte och försäkrades om frivillighet, konfidentialitet och sekretess. Deltagarna valde själva platsen för intervjun, vilken oftast gjordes på deras arbetsplats eller stadsbiblioteket. Sedan genomfördes tematiska intervjuer med frågor om hälsa och ohälsa i relation till fem tematiker: vardagsliv, hemarbete, föräldraskap, fritid och jämställdhetsideal. Intervjuerna varade i ungefär en timme, spelades in på mp3 och transkriberades ordagrant.

Angående föräldraledighet berättade mödrarna att de använt alla eller nästan

alla föräldraledighetsdagar, medan fädernas användning varierade från ingen till tre månader. Vid tiden för intervjuerna var deltagarnas barn mellan 7 och 22 år, vilket innebär att deltagarnas berättelser bygger på erfarenheter som sträcker sig tillbaka i tiden och fram tills idag. I vår studie har deltagarna därför ombetts att minnas, beskriva och sätta ord på tidigare erfarenheter i livet inom såväl närtid som längre tillbaka i tiden. Att minnas och berätta om tidigare erfarenheter är något som är viktigt för hur vi uppfattar våra liv, identiteter och sociala relationer i nutid. Minnen kan också vara en länk till hur vi föreställer oss och förväntar oss hur framtiden kan se ut och därför berätta något om vår samtid (Pasupathi 2001). Vi tänker oss därför att berättelser om hur tidigare föräldraledighet och hälsa upplevdes kan säga något om de önskemål och jämställdhetsideal som deltagarna har i nutid.

Kontexten som deltagarna befann sig i vid tiden för intervjuerna liksom föräldraledigheten, var en stad i norra Sverige som karaktäriserades av en könssegregerad arbetsmarknad. Kvinnor var i majoritet i arbeten som omvårdnad, social service och utbildning medan män var i majoritet i arbeten som byggnadsarbete, energiförsörjning och tillverkning. Deltagarnas och deras partners utbildning och yrken reflekterade i stort sett den svenska könssegregerade arbetsmarknaden (Statistiska Centralbyrån 2014). Under tiden för föräldraledigheten, liksom vid tiden för intervjuerna, arbetade fäderna på arbetsplatser med en majoritet av män så som inom det militära och verkstadsindustri, och mödrarna på arbetsplatser med en majoritet av kvinnor så som omvårdnad och administration. Vid tiden för föräldraledigheten hade de flesta deltagarna och deras partners gymnasieutbildning medan ett fåtal hade yrkesutbildning från yrkeshögskola. Kvinnorna hade utbildning inom vård, ekonomi och kultur medan männen hade utbildning inom byggnad, fordonsteknik och industri.

Analysmetod

Oavsett vilken metod som används i vetenskapliga studier är det viktigt att vara medveten om och reflektera över hur studien genomförs och vilken betydelse studiens utformande och analysmetod har för resultatet som presenteras. I denna studie har kvalitativ innehållsanalys guidat våra analyser, vilket är en användbar metod för att analysera och illustrera de sociala processer och de komplexa faktorer som påverkar hälsan (Graneheim och Lundman 2004). I ett första steg identifierade vi så kallade domäner, vilket betyder att de delar av texten som var relevanta för studiens syfte valdes ut. Texten delades sedan in i meningsenheter som bestod av ord som var relaterade till varandra (se Tabell 1). I nästa analyssteg kondenserades meningsenheterna och abstraherades till olika koder. De koder som hade ett liknande innehåll grupperades i underkategorier,

vilka sedan grupperades i kategorier. När vi genomförde analysen fokuserade vi på att finna likheter inom och skillnader mellan kategorierna. Slutligen framkom tre huvudsakliga teman som reflekterade innehållet i kategorierna. För att systematisera meningsenheter, koder, underkategorier och kategorier i analysarbetet användes mjukvaruprogrammet Open Code. Deltagarna valdes ut med syfte att nå personer i olika situationer av jämställdhet och därigenom var förhoppningen att öka möjligheterna till ett rikt empiriskt material. Vi uppfattade att deltagarna mycket öppet delade med sig av sina erfarenheter och upplevelser, vilket bidrog till både omfattande och detaljerad information om deras liv. Studien är godkänd av Regionala etikprövningskommittén i Umeå.

TABELL 1:
EXEMPEL PÅ MENINGSENHETER, KODER, UNDERKATEGORI, KATEGORI OCH TEMA

Meningsenhet	Koder	Underkategori	Kategori	Tema
Och det passade mej bra på sätt och vis, där jag var i min karriär.	Passade pappans karriär att mamman var föräldraledig	Fäders karriär i första hand	Förvärvs- arbetande fadersidentitet	Argumentation för en traditionell fördelning
Då hade jag mitt eget. Då var det inte så enkelt att ta ut det.	Eget företag förhindrade pappaledighet			
Eftersom han var delägare i ett byggföretag och det var inte lätt för honom heller.	Delägare i byggföretag förhindrade pappaledighet			
Ja han arbetade utomlands då, under nästan ett helt år, så jag var hemma då typ. På heltid.	Arbeta borta förhindrade pappaledighet			

Resultat och diskussion

Analysen resulterade i tre centrala teman som innefattar både mödrars och fäders erfarenheter: ”Argumentation för en traditionell fördelning”, ”Berikande föräldraledighet” och ”Det oändliga moderskapet” (Tabell 2). I följande stycken beskriver vi deltagarnas upplevelser och reflekterar över hur de kan förstås ur ett genusgörande perspektiv.

TABELL 2:
KATEGORIER OCH TEMAN OM FÖRÄLDRALEDIGHET OCH HÄLSOUPPLEVELSER

<i>Respondenter</i>	Kategorier	Temat	Föräldraledighet
<i>Mödrar, Fäder</i>	Förvärvsarbetande fadersidentitet	Argumentation för en traditionell fördelning	↓ Före
<i>Mödrar, Fäder</i>	Den naturliga modern		
<i>Mödrar, Fäder</i>	Pappamånaden		
<i>Mödrar, Fäder</i>	Vilsam paus	Berikande föräldraledighet	↓ Under
<i>Mödrar, Fäder</i>	Berikande relationer		
<i>Mödrar</i>	Energidränerande	Det oändliga moderskapet	↓ Efter
<i>Mödrar</i>	Hamna efter på jobbet		
<i>Mödrar, Fäder</i>	Den ansvarfulla modern		
<i>Fäder</i>	Den ångerfulla fadern		

Argumentation för en traditionell fördelning

Det första temat, "Argumentation för en traditionell fördelning", kommer framförallt från deltagarnas berättelser om tiden före föräldraledigheten, där både kvinnor och män argumenterar för att mödrarna ska ta ut den största delen av föräldraledigheten.

Pappamånaden

Till skillnad från dagens 60 dagar, var 30 dagar reserverade för vardera föräldern vid tidpunkten då respondenterna fick barn. Dessa 30 dagar ansågs i stor utsträckning vara obligatoriska för männen. En av fäderna sa: "Jag undrar om jag inte var tvungen att ta ut en månad och jag tog ut den månaden". En av mödrarna berättade: "då var det bara att papporna skulle ha en månad. Så med pojken tog han bara en månad". En av anledningarna till att fäderna tog ut denna månad var att de inte ville gå miste om försäkringen, att den blev outnyttjad. Vi tolkar detta som att en familjepolitik som stödjer mäns nyttjande av föräldraledigheten direkt kan påverka deras uttag, något som tidigare visats i en kanadensisk studie (McKay och Doucet 2010).

Förvärvsarbete fadersidentitet

Bland både kvinnor och män i studien var det tydligt att fädernas yrkesarbete och karriär prioriterades framför mödrarnas vid fördelningen av föräldraledigheten. Eftersom män i större utsträckning hade en högre lön borde de fortsätta sitt lönearbete, resonerade deltagarna. Men en av de främsta anledningarna till att fäderna inte tog ut någon eller en väldigt liten del av föräldraledigheten var en identitet nära kopplad till lönearbete. Bland fäderna i vår studie framkom det att det var viktigt för dem att förvärvsarbete eftersom det bidrog till deras eget välbefinnande och en känsla av trygghet. En av männen som inte tog ut någon föräldraledighet alls sa:

Och det tror jag är extremt viktigt, givetvis kan du ha ett jobb som du inte trivs med men du har alltid på något sätt varit behövd. Det gör ju rätt mycket för ditt välbefinnande, miss-tänker jag. Ja eller att du kan klara dej själv på den inkomst du har. Du får ju ett egenvärde på något sätt.

Den högre värderingen av faders lönearbete relaterar vi till den könssegregerade arbetsmarknaden där män generellt sett har högre inkomst, men också till könade konstruktioner av män som arbetstagare med en stark arbetsidentitet och karriärfokus. En annan tolkning är att mäns hälsa prioriteras högre än kvinnors, alternativt att kvinnor och mäns hälsa antas påverkas av delvis olika faktorer. Vidare har Almqvist med flera (2010) visat att fäder kan vara rädda för att arbetsgivare och kollegor är

negativa till att de är föräldralediga, och att det skulle leda till hinder för befordran och löneförhöjning. Detta mönster såg vi även i vår studie där fäderna upplevde en rädsla för negativa konsekvenser om de var föräldralediga, vilket bidrog till deras korta föräldraledighet. Fädernas arbetsplatskultur var också något som mödrarna i vår studie var medvetna om och den påverkade fördelningen av föräldraledigheten. En av mödrarna som arbetade med administration förklarade att eftersom hennes man jobbade kvällsskift inom industrin hade han arbetstidsförkortning och var hemma mycket med barnen på dagarna ändå. Därför behövde han inte ta ut några föräldraledighetsdagar, även om det också var svårt för hennes man att få vara föräldraledig på grund av arbetsplatskulturen. Hon förklarar:

Manlig arbetsplats. För att jag vet att det har pikats mot de som tar ut nu i varje fall de yngre som tar ut längre, att det kan vara lite mutter [...] av de äldre gubbarna och cheferna och sånt där. Att de inte tar in vikarier om någon tar pappaledighet. För att så var det inte då heller. Utan då är de en man kort under den tiden.

Den naturliga modern

Ett annat argument som deltagarna använde för att förklara varför de hade en traditionell fördelning av föräldraledigheten var att moderskapet ansågs starkt kopplat till vad som betraktades som naturligt för kvinnor. Både mödrar och fäder använde kvinnors amning som ett argument för att

mödrarna skulle vara den primära vårdgivaren, något som indikerats även av tidigare studier (McKay och Doucet 2010; Almqvist med flera 2011). En av kvinnorna sa: ”Jag tror ju att det är ganska bra om man delar på [föräldraledigheten], men det är ju svårt så länge som man ammar”. Fäderna argumenterade för att deras partner skulle ta ut majoriteten av föräldraledigheten genom att de betraktade mödrarna som den naturliga föräldern, åtminstone så länge barnet behövde ammas. En man sa: ”det blir naturligt under den första delen [att mamman är föräldraledig]”. Bland fäderna fanns det också en uppfattning om att deras partner hade en högre kompetens att ta hand om barn och att deras välmående skulle påverkats på ett negativt sätt om de inte hade haft möjlighet att vara föräldralediga under en längre tid. En man som arbetade på ett kontor med en majoritet av män och vars sambo arbetade i förskolan sa: ”Hon skulle förmodligen inte klarat sig utan att få vara med barnet till och med, skulle jag vilja säga [...] jag tror att hon skulle ha mått jättedåligt.”

En ytterligare förklaring till att fäderna använde en liten eller ingen del av föräldraledigheten är uppfattningen att det är mödrarnas vilja att ta ut alla dagar av föräldraledigheten som styr fördelningen. Fäderna upplevde att det var mödrarnas val att vara hemma med barnet och det fanns uppfattningar om att mödrarna ”var snåla om barnet”. Tidigare svenska studier har visat att även om fäder har rätt till föräldraledighet, tas det ofta för givet att det är modern som ska vara hemma (Brandth och Kvande 2002; Almqvist med flera 2011). Detta skulle kunna vara en fråga om ideologiska normer om kön; att vara ”en bra pappa” kan exempelvis innebära att fäderna inte tar föräldraledighetsdagarna från modern (McKay och Doucet 2010). Därigenom kan män vara ”en bra pappa” utan att de förlorar sin arbetsidentitet eller den trygghet och välmående som upplevdes i relation till arbetet. Att framhålla fördelningen av föräldraledigheten som mödrarnas val kan också vara ett sätt att skjuta ansvaret från sig själv till sin partner för både omvårdnad av barnen och (o)jämsällighet i relationen (Stone 2007).

Berikande föräldraledighet

Det andra temat i vår analys, ”Berikande föräldraledighet”, handlar om mödrars och faders positiva hälsoupplevelser under föräldraledigheten. Även om dessa erfarenheter bygger på mödrarnas längre och fädernas betydligt kortare föräldraledighet, fann vi delvis liknande upplevelser i hälsomönster.

Vilsam paus

Bland fäderna fanns upplevelser av att föräldraledigheten var en vilsam paus och ett sätt att komma ifrån förvärsarbetet, särskilt om de inte trivdes på jobbet. Det uttrycktes att de kanske skulle gilla jobbet mer när de kom tillbaka efter några veckors paus. Bland mödrarna beskrevs den längre föräldraledigheten som en period fylld av lycka, frihet och ett tillfälle att ladda om och göra något helt annat, vilket kan relateras till föräldraledighet

som en möjlighet för reflektion (Brandth och Kvande 2002). En av mödrarna som hade flera olika tillfälliga arbeten sa: ”visst var det skönt att vara hemma, ååå [...] du kunde göra vad du ville”.

Berikande relationer

Bland mödrarna kunde den längre föräldraledigheten vara berikande genom nära och fördjupade relationer med andra vuxna. De kunde få energi från vänner som också var föräldralediga och vara en del av en föräldragemenskap. Detta gav mödrarna en känsla av sammanhang, vilket är en viktig hälsofrämjande faktor (Antonovsky 1991). Bland fäderna fanns upplevelser av att föräldraledigheten var ”en bra möjlighet att vara med barnen”, även om det var för en kortare tid. Relationen till barnet under föräldraledigheten beskrevs som positiv och rolig av fäderna och en av dem menade att ”barn är en bra medicin”, det vill säga att barnen bidrog till fädernas välmående.

Det oändliga moderskapet sätter kvinnors hälsa på spel

Det tredje temat i vår analys, ”Det oändliga moderskapet”, bygger på deltagarnas upplevelser av tiden under och efter föräldraledigheten. I berättelserna om det oändliga moderskapet framkommer det att kvinnors obetalda omsorgsarbete i hög utsträckning tas för givet och inte värderas lika högt som männens förvärvsarbete, något som framförallt sätter mödrarnas hälsa på spel. Detta menar vi kan kopplas till en genusordning där arbete som relateras till män och maskuliniteter (ekonomi och förvärvsarbete) i allmänhet

är högre värderat än arbete som förknippas med kvinnor och femininiteter (omvårdande och oavlönat arbete) (Connell 2009). Vi tänker oss därför att *hur* olika typer av arbeten och föräldraskap värderas enligt samhällets könade normer och förväntningar skulle kunna påverka om föräldraledigheten har en positiv eller negativ inverkan på mödrars och fäders hälsa.

Energidränerande för mödrar

Bland mödrarna framkom upplevelser av en längre tids föräldraledighet som energiuttömmande och en startpunkt för ett oändligt moderskap där kvinnors omvårdnad, ansvar och engagemang för andra människor i stor utsträckning skedde på bekostnad av deras egen hälsa. Den negativa sidan av föräldraledigheten för kvinnor inkluderade också känslor av ensamhet, något som tidigare har visat sig vara relaterat till föräldrastress bland mödrar (Widarsson med flera 2013). En av mödrarna som under kort tid bodde på annan ort under föräldraledigheten upplevde en stor ensamhet efter hon fött sitt första barn: ”Där var det ju inte en kotte som jag kände. Och när man får barn och allt det här, jag kände mig så ensam så nej men gud så hemskt alltså. Ååå vilken ensamhet.” Det fanns också upplevelser av negativa känslor av att vara bunden till barnet och hemmet under föräldraledigheten. En av mödrarna uttryckte att hon hade slutat äta frukost när barnet var litet på grund av all stress, och det var fortfarande svårt att börja äta frukost igen. Sömnbrist under föräldraledigheten

var ett annat vanligt problem bland mödrarna. De menade att fäderna behövde sova eftersom de skulle till jobbet nästa dag. Mödrarna tog därför hand om barnet under nätterna och rättfärdigade det med att de kunde sova under dagen. Ibland var detta ändå inte möjligt under föräldraledigheten, till exempel om det fanns ett syskon hemma, men praktiken att mödrarna var ansvariga för barnet under natten upprätthölls ändå och fortsatte vara mödrarnas ansvar även efter föräldraledigheten. Sömnbristen under föräldraledigheten minskade mödrarnas möjligheter till hälsa och den energi som behövs för att uppfylla viktiga saker i livet, något som är centralt för en god hälsa (Pörn 1984). För några av mödrarna ledde detta till sömnproblem som följde dem långt efter föräldraledighetens slut.

Mödrar hamnar efter på jobbet

Med det oändliga moderskapet följde att mödrarnas koppling till arbetsmarknaden försvagades och kvinnornas ekonomiska beroende av sina partner förstärktes. Detta minskade kvinnornas möjligheter till självständighet och ökade risken för stress och ohälsa. Bland mödrarna fanns också upplevelser av att hamna efter på jobbet och förlora kontrollen på arbetet när de kom tillbaka efter föräldraledigheten, vilket är kopplat till ökade risker för ohälsa (Karasek 1979). En av mödrarna som arbetade på ett bemanningsföretag vid tiden för föräldraledigheten sa:

På arbetsplatser jag har varit, det ändras så himla fort och det går så fort. Så när man kommer tillbaka så finns inte arbetet nästan kvar utan det är något nytt och... Man har fått börja söka om jobbet, eller nästan. Man har kvar en tjänst men inte... det har förändrats och de räknar ju som bort en då. Om man är borta i 1 år så är man ju som borträknad nästan.

Tidigare studier har visat att mödrar i heterosexuella parrelationer som tar ut all föräldraledighet när det första barnet föds riskerar att ge upp sin egen karriär för att stödja partners karriär (Raiden och Räisänen 2013). Även om både mödrar och fäder i vår studie argumenterade för att mäns föräldraledighet kunde leda till negativa konsekvenser på arbetet, var det endast mödrarna som själva upplevt nackdelar på arbetsplatsen och/eller arbetsmarknaden på grund av föräldraledigheten. Samtidigt uttrycktes inte någon hänsyn till hur föräldraledigheten skulle kunna påverka mödrarnas arbetssituation i beslutet om föräldraledigheten. Vidare fanns det bland mödrarna i vår studie, som alla hade en traditionell fördelning av föräldraledigheten, också en uppgivenhet kring fördelningen av föräldraledigheten om de skulle få barn idag. Det

var ingen som trodde att deras manliga partner skulle använda fler dagar i föräldraledighet i dag än de tidigare gjort.

Den ansvarsfulla modern

Något som ytterligare bidrog till en energiuttömmande period för mödrarna under en längre föräldraledighet var ett starkt fokus på att vårda andra, vilket ofta innebär att kvinnor förbiser sin egen hälsa, ignorerar sina ohälsosymptom och inte tillåter sig själva att vara sjuka (del Mar García-Calvente med flera 2012; Petrassi 2012). Både mödrar och fäder i vår studie upplevde att det var mödrarna som hade huvudansvaret för barnen, ett ansvar som beskrevs som krävande och innebar känslor av stress. Mödrarna tog hand om barnen under de kaotiska och ofta stressiga morgnarna, medan fäderna startade arbetet tidigt på morgonen och hade lämnat hemmet innan barnen vaknat. Mödrarna upplevde sig också vara ansvariga för barnens hälsa, som exempelvis en av kvinnorna uttryckte det: ”Och sedan handlade ju livet om att sonen hade en våldsam mjölkallergi så att jag var ganska fast runt honom så att säga. Så att min tid gick till det.” Tidigare studier (exempelvis Petrassi 2012) har visat att mödrar ofta sätter barnens behov före sina egna, samtidigt som de upplever sig underskattade av sina manliga partners som inte ser allt det arbete som de gör i hemmet. Som ett resultat av detta kan mödrarnas inställning skifta mellan att anse den ojämlika bördan av hem och omsorgsarbete som orättvis till att se det som deras egna individuella val där de endast har sig själva att skylla (Petrassi 2012). Detta är ett mönster som vi

kunnat se också i vår studie, där mödrars erfarenhet av att alltid vara tillgängliga för sina familjemedlemmar och sätta sina egna behov i andra hand var kopplat till upplevelser av stress och psykisk ohälsa. Vår tolkning är att bland föräldrar med en traditionell fördelning av föräldraledigheten skapades det under och efter föräldraledigheten förväntningar på mödrar som den huvudansvariga föräldern, vilket bidrar till att moderskapet innebar ett hälsobetungande föräldraskap för kvinnor.

Från tidigare studier finns det indikationer på att föräldrars ansvarsfördelning det första året med barnet i hög grad bestämmer hur den framtida fördelningen av betalt och obetalt arbete organiseras (Försäkringskassan 2013a; Almqvist och Duvander 2014). Detta mönster såg vi också i vår studie där mödrarna tog ut den absoluta majoriteten av föräldraledighetsdagarna under det första året och fortsatte att ha huvudansvaret för både barn och hushållsarbete lång tid efter föräldraledigheten, något som en av mödrarna beskrev:

För att det var ju då det hände någonting kan man säga, vid första barnet när man var hemma... den som är hemma gör ju det mesta för när barnet sover kan man ju inte bara sitta. Då blev det att man tvättade och städade och fixade allting. Så att det, det ligger ju kvar sedan det ansvaret.

Genom en traditionell fördelning av föräldraledigheten cementerades det könade ansvaret för omsorgen om barnen och hushållsarbetet. Det oändliga moderskapet

följde sedan kvinnorna framåt i livet långt efter det att föräldraledigheten hade tagit slut och förstärkte ojämställdheten i deras relation till partnern.

Ångerfulla fäder kan gå miste om hälsa

När fäderna reflekterade tillbaka insåg de att deras egen hälsa skulle kunna ha påverkats på ett positivt sätt om de hade tagit fler dagar med föräldraledighet. Den upplevda distansen till barnen tror de skulle kunna ha undvikits om de varit hemma mer under småbarnsåren. En av fäderna som arbetade inom en manligt dominerad organisation vid tiden för barnets födelse berättade:

Förmodligen skulle jag må mycket bättre. Eller mycket bättre men jag tror att man skulle må bättre i och med att du har säkert bättre kontakt med dina barn. Ja livet när de blir tonåringar och äldre blir mera harmoniskt i någon mening just att man har fått någon annan kontakt. Eller känsla för varandra så. Nej jag tror att det skulle vara, det skulle nog vara positivt.

Sammantaget stödjer våra resultat tidigare forskning som visat att fäder vilka använder föräldraledigheten i större utsträckning än studiens fäder har potential att ha en närmare och bättre kontakt med sina barn även efter ledigheten (Almqvist med flera 2011), vilket kan ha positiva effekter på faders hälsa (Carlsen 1995; Huttunen 1996; Almqvist med flera 2010). Våra resultat bygger på fädernas egna antaganden baserade på en kortare tids föräldraledighet. Vi relaterar detta till Lisbeth Bekkengen (2006) som beskriver att fäder använder ånger som ett argument för att legitimera att de inte tog någon större del av föräldraledigheten. Fäder kan därigenom frigöra sig från potentiell skuld genom att hävda att de inte insåg vad som var bäst för dem under tiden för föräldraledigheten, och därigenom framstå som goda fäder. Fäderna i vår studie ångrade att de inte var föräldralediga under en längre tid och framhöll att de skulle ha tagit mer föräldraledighet om de fick chansen i dag, även om det är omöjligt att veta hur de skulle göra om det blev aktuellt. Samtidigt är det inte säkert att mäns ökade föräldraledighetsuttag skulle förändra de könade förväntningarna och praktikerna som är kopplade till faders föräldraskap. Sociologen Andrea Doucet (2004) menar att medan fäderna är hemma med barnen kan de fortfarande förstärka traditionellt manliga praktiker och identiteter såsom gemenskap via arbeten och traditionellt manliga intressen. Hon menar att det finns en risk för att "en lång skugga av hegemonisk maskulinitet hänger över dem" (Doucet 2004: 279).

Avslutande metodreflektioner

Fokus i vår studie var att undersöka upplevelser och erfarenheter av föräldraledighet och hälsa, och det är slående hur lika dessa berättelser var trots att vi gjorde ett

urval bland deltagare som i en tidigare enkät rapporterat parrelationen som helt jämställd respektive ojämsälld. Gemensamt för deltagarna var att de hade en traditionell fördelning av föräldraledigheten. Eftersom fördelningen av föräldraledighet över tid blivit mer jämställd, är det även möjligt att nyblivna föräldrar idag skulle resonera annorlunda kring fördelningen av föräldraledigheten än vad som framkommit i vår studie (Magnusson 2006). Samtidigt visar en nutida svensk studie (Alsarve och Boye 2012) att yngre föräldrar med olika utbildningsbakgrund i någon utsträckning använder traditionella föreställningar om moderskap och faderskap när de resonerar kring fördelningen av föräldraledigheten. När studier tagit hänsyn till både de betalda och obetalda föräldraledighetsdagarna har det också visat sig att kvinnor är frånvarande från arbetsmarknaden i betydligt större utsträckning än vad som tidigare framkommit, vilket beror på att kvinnor är föräldralediga utan ekonomisk ersättning i högre utsträckning än män (Försäkringskassan 2013a). Vi menar därför att även om det pågår en förändring mot en mer jämställd föräldraledighet över tid, är det möjligt att de genusmönster som är kopplade till föräldraskap för 20 år sedan fortfarande har spår i dagens konstruktioner av moderskap och faderskap.

Även om tidigare erfarenheter av föräldraledighet och hälsa kan säga något om de jämställdhetsideal som deltagarna har idag, är det också troligt att den nuvarande självuppfattningen och livssituationen påverkar minnet av det förflutna (Fivush 2008). Det är exempelvis möjligt att människor rekonstruerar tidigare erfarenheter på sätt som

överensstämmer med hur de lever eller vill leva sina liv, och omedvetet skapar selektiva minnen av erfarenheter som speglar parrelationen på ett positivt sätt (Pasupathi 2001). I vår studie skulle det kunna vara så att den svenska jämställdhetsdiskursen påverkade föräldrarnas sätt att presentera sina nutida jämställdhetsideal under en intervju. Det är också möjligt att deltagarna i vår studie har svårt att skilja den ursprungliga erfarenheten av föräldraledighet och hälsa från deras tidiga berättelser av detsamma, eftersom källan till minne tenderar att glömmas snabbare än själva berättelsen (Pasupathi 2001). Det är därför svårt att skilja mellan deltagarnas erinring i efterhand och den direkta upplevelsen av föräldraledighet och hur de mår under den tiden. Samtidigt utgår vi från att det är människors värdering och tolkning av sina tidigare erfarenheter som förvandlar ett minne från något mer än endast information om vad som hänt. Att det gått en tid sedan föräldraledigheten kan också vara en styrka eftersom det möjliggör reflektion över upplevelser av föräldraledighet, föräldraskap och hälsa i ett större perspektiv. Slutligen bär deltagarna i vår studie med sig erfarenheter av ett ojämsällt föräldraskap som ännu idag påverkar deras hälsa, och därmed skildrar de en viktig aspekt av dagens ojämsligt fördelade hälsa.

Slutsatser

Ur ett folkhälsoperspektiv utgör möjligheten till betald föräldraledighet en viktig hälsofrämjande faktor som kan påverka både kvinnors och mäns hälsa positivt (Månsdotter med flera 2006; Avendano och Kawachi 2014). I vår analys fann vi att

bland föräldrar med en traditionell fördelning av föräldraledigheten var hälsoupplevelserna på olika sätt relaterade till könade föreställningar om och förväntningar på föräldraskap, vilka skapades före, under och efter föräldraledigheten. Bland fäderna upplevdes föräldraledigheten som en vilsam paus från förvärvsarbetet och en möjlighet att vara med barnet, även om det var under en kortare tid. Bland mödrarna fanns upplevelser av berikande relationer med andra vuxna och känslor av lycka under föräldraledigheten, men framförallt framkom en ansvarsfull arbetsbelastning som påverkade deras hälsa negativt långt efter det att föräldraledigheten tagit slut. Centralt i våra slutsatser är att genusaspekter kopplade till arbetssituation har betydelse för hur föräldraledigheten fördelas och hur moderskap och faderskap konstrueras. Att faders yrkesarbete prioriteras framför mödrars yrkesarbete bidrar tillsammans med föreställningar om ett naturligt moderskap till föräldrars argumentation för en traditionell fördelning av föräldraledigheten i heterosexuella parrelationer. Ett oändligt moderskap med stort ansvar för barn och hem begränsar mödrars möjligheter till en god hälsa, medan fäder kan gå miste om potentiella hälsovinster genom att inte vara föräldralediga. Vid framtida analyser av föräldraledighet och hälsa är det viktigt att utöver genus och klass inkludera betydelsen av ålder, sexualitet och etnicitet.

TACK

Vi tackar föräldrarna som deltagit i studien för att de delat med sig av sina upplevelser av föräldraledighet, föräldraskap och hälsa. Vi tackar även *Nätverket för kritiska organisationsstudier (COS)* vid Sociologiska institutionen, Umeå Universitet samt Anne Hammarström vid Institutionen för Folkhälsa och klinisk medicin, Umeå Universitet för värdefulla kommentarer och kritiska diskussioner i arbetet med detta manus.

Referenser

- Ahlberg, Jenny, Roman, Christine och Duncan, Simon (2008) "Actualizing the 'Democratic Family'? Swedish Policy Rhetoric versus Family Practices", *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 15(1): 79-100.
- Almqvist, Anna-Lena och Duvander, Ann-Zofie (2014) "Changes in Gender Equality? Swedish Fathers' Parental Leave, Division of Childcare and Housework", *Journal of Family Studies* 20(1): 3539-3566.
- Almqvist, Anna-Lena, Sandberg, Anette och Dahlgren, Lars (2010) *Papporna och motiven: den svenska föräldraledigheten i ett geografiskt perspektiv*. Försäkringskassans rapport 2010:1. www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/3aad45d5-6bbd-45f2-91b3-c99675c6e747/wp1001_Papporna_och_motiven.pdf?MOD=AJPERES [11 september 2013].
- Almqvist, Anna-Lena, Sandberg, Anette och Dahlgren, Lars (2011) "Parental Leave in Sweden: Motives, Experiences, and Gender Equality Amongst Parents", *Fathering: A*

Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers 9(2): 189-209.

Alsarve, Jenny och Boye, Katarina (2012) "Inte bara jämställdhet: beslut om föräldraledighet, moderskaps- och faderskapsideal och idéer om barns bästa", *Sociologisk forskning* 49 (2): 103-128.

Antonovsky, Aaron (1991) "The Structural Sources of Salutogenic Strengths", Cooper, Carry och Payne, Roy (red) *Personality and Stress: Individual Differences in the Stress Process*. United Kingdom: John Wiley & Sons.

Avendano, Mauricio och Kawachi, Ichiro (2014) "Why Do Americans Have Shorter Life Expectancy and Worse Health Than People in Other High-Income Countries?", *Annual Review of Public Health* 35: 307-325.

Backhans, Mona, Burstrom, Bo, Lindholm, Lars och Månsdotter, Anna (2009) "Pioneers and Laggards - Is the Effect of Gender Equality on Health Dependent on Context?", *Social Science & Medicine* 68(8): 1388-1395.

Baker, Michael och Milligan, Kevin (2008) "Maternal Employment, Breastfeeding, and Health: Evidence from Maternity Leave Mandates", *Journal of Health Economics* 27(4): 871-887.

Bekkingen, Lisbeth (2002) *Man får välja: om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Karlstad: Karlstads Universitet.

Bekkingen, Lisbeth (2006) "Men's Parental Leave: A Manifestation of Gender Equality or Child-orientation", Gonäs, Lena och Karlsson Jan (red) *Gender Segregation: Divisions of Work in Post-industrial Welfare States*. Burlington: Ashgate.

Boye, Katarina (2008) *Happy Hour? Studies on Well-being and Time Spent on Paid and Unpaid Work*. Stockholm: Stockholm University.

Brandth, Berit och Kvande, Elin (2002) "Reflexive Fathers: Negotiating Parental Leave and Working Life", *Gender, Work & Organization* 9(2): 186-203.

Bygren, Magnus och Duvander, Ann-Zofie (2006) "Parents' Workplace Situation and Fathers' Parental Leave Use", *Journal of Marriage and Family* 68(2): 363-372.

Carlsen, Søren (1995) "Når menn får barn: om menns bruk av omsorgspermisjon osv", *Kvinneforskning* 1: 68-85.

Connell, R.W. (2009) *Gender*. Cambridge: Polity Press.

Connell, R.W. och Messerschmidt, James (2005) "Hegemonic Masculinity Rethinking the Concept", *Gender & Society* 19(6): 829-859.

Courtenay, Will (2000) "Constructions of Masculinity and Their Influence on Men's Well-being: A Theory of Gender and Health", *Social Science and Medicine* 50(10): 1385-1401.

Cunningham-Burley, Sara, Backett-Milburn, Kathryn och Kemmer, Debbie (2006) "Constructing Health and Sickness in the Context of Motherhood and Paid Work", *Sociology of Health & Illness* 28(4): 385-409.

del Mar García-Calvente, María, Hidalgo-Ruzzante, Natalia, del Río-Lozano, María, Marcos-Marcos, Jorge, Martínez-Morante, Emilia, Maroto-Navarro, Gracia, Mateo-Rodríguez, Inmaculada och Gil-García, Eugenia (2012) "Exhausted Women, Tough Men: A Qualitative Study on Gender Differences in Health, Vulnerability and Coping With Illness in Spain", *Sociology of Health & Illness* 34(6): 911-926.

Doucet, Andrea (2004) "'It's Almost Like I Have a Job, but I Don't Get Paid': Fathers at Home Reconfiguring Work, Care, and Masculinity", *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers* 2(3): 277-303.

Duvander, Ann-Zofie (2014) "How Long Should Parental Leave Be? Attitudes to Gender

Equality, Family, and Work as Determinants of Women's and Men's Parental Leave in Sweden", *Journal of Family Issues* 35(7): 909-926.

Elvin-Nowak, Ylva och Thomsson, Heléne (2001) "Motherhood as Idea and Practice. A Discursive Understanding of Employed Mothers in Sweden", *Gender & Society* 15(3): 407-428.

Fivush, Robyn (2008) "Remembering and Reminiscing: How Individual Lives are Constructed in Family Narratives", *Memory Studies* 1(1): 49-58.

Försäkringskassan (2015) *Jämställdhet och sjukfrånvaro. Förstagångsföräldrar och risken för sjukfrånvaro vid olika jämställdhetssituationer och effekter på sjukfrånvaron av reformer inom föräldraförsäkringen*. Socialförsäkringsrapport 2015:3. <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/b98dd1f6-4350-4ed4-b6a6-abb25b54e220/socialforsakringsrapport-2015-03.pdf?MOD=AJPERES> [8 juni 2015].

Försäkringskassan (2013a) *Ojämställd arbetsbörda: föräldraledighetens betydelse för fördelning av betalt och obetalt arbete*. Socialförsäkringsrapport 9. www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/a7aa26e3-9587-40e2-ad69-57a24cc11f6e/socialforsakringsrapport_2013_09.pdf?MOD=AJPERES [11 juni 2014].

Försäkringskassan (2013b) *De jämställda föräldrarna: vad ökar sannolikheten för ett jämställt föräldrapenninguttag?* Socialförsäkringsrapport 2013:8. www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/8ec6c929-6f18-4e81-831f-cd4d4bbaca98e/socialforsakringsrapport_2013_08.pdf?MOD=AJPERES [11 juni 2014].

Gadamer, Hans-George (1996) *The Enigma of Health*. Stanford: Stanford University Press.

Graneheim, Ulla och Lundman, Berit (2004) "Qualitative Content Analysis in Nursing Research: Concepts, Procedures and Measures to Achieve Trustworthiness", *Nurse Education Today* 24(2): 105-112.

Haas, Linda, Allard, Karin och Hwang, Philip (2002) "The Impact of Organizational Culture on Men's Use of Parental Leave in Sweden", *Community, Work & Family* 5(3): 319-342.

Hammarström, Anne och Janlert, Urban (2011) "Cohort Profile: The Northern Swedish Cohort", *International Journal of Epidemiology* 41(6): 1545-1552.

Harryson, Lisa, Novo, Mehmed och Hammarström, Anne (2012) "Is Gender Inequality in the Domestic Sphere Associated with Psychological Distress Among Women and Men? Results from the Northern Swedish Cohort", *Journal of Epidemiology and Community Health* 66(3): 271-276.

Hernandez, Daphne (2012) "Disadvantaged, Urban Fathers' Health and Risky Health Behaviors: The Role of Relationship Status and Fathering Practice", *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers* 10(3): 239-256.

Hildingsson, Ingegrid och Thomas, Jan (2013) "Parental Stress in Mothers and Fathers One Year After Birth", *Journal of Reproductive and Infant Psychology* 32(1): 41-56.

Hobson, Barbara, Duvander, Ann-Zofie och Halldén, Karin (2008) "Men and Women's Agency and Capabilities to Create a Worklife Balance in Diverse and Changing Institutional Contexts", Lewis, Jane (red) *Children, Changing Families and Welfare States*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Huttunen, Jouko (1996) "Fulltime Fathers and Their Parental Leave Experience", Björnberg, Ulla och Kollind, Anna-Karin (red) *Men's Family Relations*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Johansson, Klara, Wennberg och Patrik, Hammarström, Anne (2014) "Parental Leave and Increased Physical Activity of Fathers and Mothers - Results from the Northern

- Swedish Cohort", *The European Journal of Public Health* 24(6): 935-940.
- Karasek, Robert (1979) "Job Demands, Job Decision Latitude, and Mental Strain: Implications for Job Redesign", *Administrative Science Quarterly* 24(2): 285-308.
- Krantz, Gunilla, Berntsson, Leeni och Lundberg, Ulf (2005) "Total Workload, Work Stress and Perceived Symptoms in Swedish Male and Female White-Collar Employees", *European Journal of Public Health* 15(2): 209-214.
- Markey, Charlotte och Markey, Patrick (2011) "Leaving Room for Complexity in Attempts to Understand Associations Between Romantic Relationships and Health: Commentary on Wanic and Kulik", *Sex Roles* 65(5-6): 313-319.
- McKay, Lindsey och Doucet, Andrea (2010) "'Without Taking Away Her Leave': A Canadian Case Study of Couples' Decisions on Fathers' Use of Paid Parental Leave", *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers* 8(3): 300-320.
- Magnusson, Eva (2006) *Han, hon och hemmet: genuspsykologiska perspektiv på vardagslivet i nordiska barnfamiljer*. Stockholm: Bokförlaget Natur och kultur.
- Månsdotter, Anna, Lindholm, Lars, Lundberg, Michael, Winkvist, Anna och Öhman, Ann (2006) "Parental Share in Public and Domestic Spheres: A Population Study on Gender Equality, Death, and Sickness", *Journal of Epidemiology and Community Health* 60(7): 616-620.
- Månsdotter, Anna, Lindholm, Lars och Winkvist, Anna (2007) "Paternity Leave in Sweden: Costs, Savings and Health Gains", *Health Policy* 82(1): 102-115.
- Pasupathi, Monisha (2001) "The Social Construction of the Personal Past and Its Implications for Adult Development", *Psychological Bulletin* 127(5): 651-672.
- Petrassi, Daniela (2012) "'For Me, the Children Come First': A Discursive Psychological Analysis of How Mothers Construct Fathers' Roles in Childrearing and Childcare", *Feminism & Psychology* 22(4): 518-527.
- Pörn, Ingemar (1984) "An Equilibrium of Health", Nordenfeldt, Lennart och Lindahl, Ingemar (red) *Health, Disease and Causal Explanations in Medicine*. Dordrecht: Reidel Publishing Company.
- Raiden, Ani Birgit och Räsänen, Christine (2013) "Striving to Achieve It All: Men and Work-Family-Life Balance in Sweden and the UK", *Construction Management and Economics* 31(8): 899-913.
- Ray, Rebecca, Gornick, Janet och Schmitt, John (2010) "Who Cares? Assessing Generosity and Gender Equality in Parental Leave Policy Designs in 21 countries", *Journal of European Social Policy* 20(3): 196-216.
- SFS 1995:584 *Föräldraledighetslag*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.
- Statistiska Centralbyrån (2014) *På tal om kvinnor och män*. Örebro: Statistiska Centralbyrån.
- Stone, Pamela (2007) *Opting Out? Why Women Really Quit Careers and Head Home*. Berkely: University of California Press.
- West, Candace och Zimmerman, Don (1987) "Doing Gender", *Gender & Society* 1(2): 125-151.
- World Health Organization (1998) *Health 21 - Health For All in the 21st Century*. Copenhagen: World Health Organization.
- Widarsson, Margareta, Engström, Gabriella, Berglund, Anders, Tydén, Tanja och Lundberg, Pranee (2013) "Parental Stress and Dyadic Consensus in Early Parenthood among Mothers and Fathers in Sweden", *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 28(4): 689-699.

Nyckelord

Föräldraledighet, genusrelationer, jämställdhet, upplevelse av hälsa, kvalitativ innehållsanalys

Åsa-Maja Augustsson

Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin

Avdelningen för allmänmedicin

Umeå universitet

901 87 Umeå

E-post: asamaja.augustsson@vll.se

Lisa Harryson

Sociologiska institutionen

Umeå universitet

901 87 Umeå

E-post: lisa.harryson@umu.se